

รูปแบบการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วมในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน 4 หมู่บ้าน (เขตเล-เสบ้าน) จังหวัดตรัง

Form of Co-management of Coastal and Marine Resources in the Aquatic Larvae Conservation Area in Four Villages or Le-Se-Ban Area, Trang Province

วิสุทธิ ทองย้อย^{1*}, เก็ดถวา บุญปรากฏ², อรมาศ สุทธินุ่น³ และประภาพร แสงกาญจนวนิช⁴
Wisut Thongyoi^{1*}, Kettawa Boonprakarn², Oramas Suthinun³ and Prapaporn Sangganchanavanich⁴

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹ Graduate students, Department of Environmental Management, Faculty of Environmental Management, Prince of Songkla University, Hat Yai

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาสัตวศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² Assist. Prof Dr., Lecturer at Department of Education Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

³ ดร., อาจารย์ประจำคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

³ Dr., Lecturer, Faculty of Environmental Management, Prince of Songkla University.

⁴ อาจารย์ประจำคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

⁴ Lecturer, Faculty of Environmental Management, Prince of Songkla University.

*Corresponding author, E-mail: sutth01@hotmail.co.th)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วม ระหว่างรัฐ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันวิชาการ ในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้าน หรือ “เขตเล-เสบ้าน” ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เขตปกครอง บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านฉางกลาง จังหวัดตรัง โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า ก่อนปี พ.ศ. 2540 หน่วยงานรัฐมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเพียงฝ่ายเดียว มีการทำประมงโดยใช้เครื่องมือประมงอวนลาก อวนรุน อวนล้อมหาด ยาเบื่อ และระเบิดปลา ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำ ป่าชายเลน หญ้าทะเล และปะการังในพื้นที่เสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งโดยชุมชนในช่วงปี พ.ศ. 2540-2548 ทรัพยากรจึงได้รับการฟื้นฟูและเลิกใช้เครื่องมือประมงซึ่งทำลายทรัพยากรในช่วงปี พ.ศ. 2547 ต่อมาใน ปี พ.ศ. 2548 จึงมีการพัฒนากลไกการจัดการร่วมและมีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการบริหารจัดการเขตเล-เสบ้านอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2550 และประกาศเป็นข้อบัญญัติ องค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง ว่าด้วย การอนุรักษ์พะยูน ในปี พ.ศ. 2554 ส่วนรูปแบบการจัดการร่วมในพื้นที่ พบว่า เป็นการจัดการร่วมแบบร่วมมือกัน ซึ่งรัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีการทำงานร่วมกัน

อย่างใกล้ชิดและมีการตัดสินใจร่วมกันโดยเป็นรูปแบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทชุมชนและระบบทรัพยากรของพื้นที่ ทั้งยังสามารถนำไปเป็นกรณีศึกษาสำหรับพื้นที่อื่นๆ ได้

นอกจากนี้ การเสริมสร้างกระบวนการจัดการทรัพยากรร่วมในงานวิจัยนี้ มีผลทำให้ชุมชนเริ่มจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรของพื้นที่เขตเล-เสบ้านร่วมกัน มีการทบทวน กฎ กติกา ข้อตกลงของชุมชน และจัดทำร่างแผนการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบ้านน้ำราบ

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการร่วม ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เขตเลเสบ้าน

Abstract

The study of development, and form in co-management of coastal and marine resources between state, communities, local governments, non-governmental organization, and academic institutions, in the “Aquatic Larvae Conservation Area in Four Villages” or “Le-Se-Ban Area”, which covers Ban Namrap, Ban Kohmook, Ban Kuantungkoo, and Ban Changlang, Trang province. Using techniques of documentary research, in-depth interview, focus group, participatory observation, and participatory workshop, the research found that prior to 1997, only government agencies had the authority to manage marine and coastal resources. There were fisheries using trawl net, push net, beach seine, poison and dynamite, which resulted in ongoing degradation of aquatic resources, mangroves, seagrasses and coral reef in the areas. Then the community had managed their own coastal and marine resources during 1997-2005. The natural resources in this area were restored and destructive fishing gears were prohibited in 2004. In 2005, the community developed the mechanism of co-management and officially signed agreement of Le-Se-Ban Area management in 2007, and later the Libong Sub-district Administrative Provisions on Dugong Conservation was promulgated in 2011. The analysis of co-management in this area found that the management in Le-Se-Ban Area is in the form of collaborative co-management, in which the state and stakeholders worked closely together and co-decided. The collaborative co-management is appropriate and in accordance with community context and natural resources system in this area. Furthermore, this can be used as a case study for the other areas.

In addition, as a result of strengthening processes of co-management in this research, the community began to create a database of Le-Se-Ban Area’ natural resources, as well as review terms, rules, and regulation of the community, including prepare a draft of coastal and marine resources management plan of Ban Namrap

Keywords: co-management, coastal and marine resources, Le-Se-Ban Area

บทนำ

การจัดการร่วม (co-management) เป็นแนวทางในการจัดการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะการจัดการที่สามารถผสมผสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในชุมชนทั้งการ

จัดการโดยรัฐและการจัดการโดยชุมชน โดยสามารถเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ สามารถเข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรได้อย่างมีนัยสำคัญ (Carlsson & Berks, 2004) โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีลักษณะเป็นทรัพยากรส่วนรวม (common pool resource) เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เป็นต้น (Dolřak & Ostrom, 2003) ในระดับสากลแนวทางการจัดการร่วมเป็นแนวคิดที่ได้รับการเสนอมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วมในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศมาเลเซีย และ อินโดนีเซีย (Pomeroy, 1995) สำหรับประเทศไทยแนวคิดการจัดการร่วมได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในส่วนของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย แต่ในด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งยังมีการกล่าวถึงอยู่น้อยมาก (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543) อย่างไรก็ตามมีความพยายามในนำรูปแบบการจัดการร่วมมาปรับใช้โดยโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (Coastal Habitats and Resources Management Project : CHARM) โดยได้คัดเลือกพื้นที่อ่าวพังงาและอ่าวบ้านดอนเป็นพื้นที่นำร่องในการศึกษาโดยผลการดำเนินโครงการ พบว่า สามารถสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้เป็นอย่างดี (Tandavanitj, Henocque, Silpachai, Pimoijinda, & Nabhitabhata, 2549)

สำหรับการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย แนวคิดการจัดการร่วมเป็นสิ่งใหม่ซึ่งยังต้องใช้เวลาในการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ดังนั้นองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการร่วมจึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการให้ความสำคัญอย่างจริงจัง ในเบื้องต้นนี้ แม้ว่าจะไม่มีพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งที่ได้รับการพัฒนาหรือยกระดับไปสู่การจัดการร่วมอย่างเป็นทางการ แต่พื้นที่ที่กำลังก้าวสู่การจัดการร่วมอย่างไม่เป็นทางการ จึงมีความสำคัญที่จะต้องหยิบยกขึ้นมาเพื่อเป็นองค์ความรู้หรือแนวทางที่สำคัญสำหรับการพัฒนาการจัดการทรัพยากรร่วมในประเทศไทย สำหรับตัวอย่างพื้นที่ในประเทศไทย ได้แก่ “เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมูบ้าน” ในพื้นที่จังหวัดตรัง ประกอบด้วย บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านฉางกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมาก ทั้งทรัพยากรป่าชายเลน หญ้าทะเล ปะการัง และทรัพยากรสัตว์น้ำ และยังเป็นที่อยู่อาศัยสำคัญของสัตว์ทะเลหายากและอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์หลายชนิด เช่น พะยูน เต่าทะเล และโลมา เป็นต้น

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมูบ้านหรือเขตเล-เสบ้าน มีการจัดการโดยรัฐในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง จนส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นสาเหตุให้ชุมชนรวมตัวกันเพื่อจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรที่เหลืออยู่ ให้อยู่ในสภาพที่สามารถสนับสนุนการดำรงชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสมในระดับหนึ่ง โดยมีความร่วมมือในการจัดการเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมูบ้านอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2550 (ดาวรรณ สันหลี, 2555) และมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ยังคงมีการลักลอบทำการประมงผิดกฎหมายบ้างเป็นครั้งคราวและมีปัญหาให้ชุมชนร่วมกันแก้อยู่เสมอ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยต้นทุนทางสังคมสูงมากทั้งในด้านเวลา แรงงาน หรือรายได้บางส่วน จึงเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาในระยะยาวซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชุมชน มีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทั้งจากผู้มีอำนาจที่ขอบด้วยกฎหมาย ด้านวิชาการและด้านงบประมาณ รวมถึงการสร้างตระหนักรู้หรือการต่อยอดในคุณค่าของทรัพยากรให้กับชุมชนและการทบทวนกฎ กติกา ข้อตกลงของชุมชนที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง

จากปรากฏการณ์ข้างต้นผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า ในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้าน หรือเขตเล-เสบ้าน จังหวัดตรัง มีพัฒนาการ กระบวนการ และบทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างไร เพื่อที่ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์รูปแบบและเสนอแนวทางการเสริมสร้างการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในรูปแบบการจัดการร่วม (co-management) ซึ่งสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วม ระหว่างรัฐ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันวิชาการ ในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้าน หรือ “เขตเล-เสบ้าน”

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาพัฒนาการและรูปแบบในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้าน (เขตเล-เสบ้าน) จังหวัดตรัง ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. **พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา** เลือกจากหมู่บ้านที่ผ่านการจัดการทรัพยากรโดยรัฐ การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน และเป็นพื้นที่ที่เข้าสู่รูปแบบของการจัดการร่วมกันของหลายฝ่ายทั้ง ชุมชน ภาครัฐ โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการและภาคธุรกิจ อีกนัยหนึ่งเลือกจากหมู่บ้านที่ชุมชนและระบบทรัพยากรได้ผ่านช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์มีความเชื่อมโยงและได้รับการฟื้นฟูให้ดีขึ้นในปัจจุบัน (ภาพที่ 1) ซึ่งพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้านหรือเขตเล-เสบ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 44 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 27,518 ไร่ โดยครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่บ้านฉางกลาง-แหลมหยงหลัง มีความยาว 15.62 กิโลเมตร และครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งของเกาะมุกด์มีความยาว 8.44 กิโลเมตร โดยตอนบนสุดฝั่งตะวันออกที่หมายเลข 1 คือ ปากคลองบ้านฉางกลาง เป็นพื้นที่ติดต่อกับที่ทำการอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมและหาดปากเมง มีพื้นที่ติดเขตเล-เสบ้านไม่มากนัก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเฉพาะในพื้นที่หมู่บ้าน บางส่วนทำการประมงนอกเขตใกล้กับเขาแบนะ ตอนล่างสุดที่หมายเลข 4 คือ แหลมหยงหลัง ติดเขตบ้านน้ำราบ ส่วนด้านตะวันตกที่หมายเลข 2 เป็นหัวแหลมด้านเหนือ และที่หมายเลข 3 คือ ด้านใต้ของเกาะมุกด์ พื้นที่ที่แสดงภายในเขตเป็นพื้นที่ใช้ทรัพยากรร่วมกันของทั้งสีหมูบ้าน (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แสดงแผนที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้าน (เขตเล-เสบ้าน)
ที่มา: มูลนิธิอินดามัน, 2557

2. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวน 25 คน ประกอบด้วยตัวแทนจาก 5 ภาคส่วน ได้แก่ กลุ่มประมงพื้นบ้านจากสีหมูบ้าน จำนวน 10 คน หน่วยงานรัฐ จำนวน 4 คน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 4 คน สถาบันการศึกษา จำนวน 1 คน และองค์กรพัฒนาเอกชน 6 คน ซึ่งทำงานด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน ร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสารข้อมูลชุมชน เอกสารทางด้านนโยบาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีการรวบรวมไว้ทั้งในส่วนของหน่วยงานรัฐและส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษา

3.2 ข้อมูลภาคสนาม

3.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มที่ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของผู้ศึกษา โดยเข้าร่วมในกิจกรรมเช่น การประชุมระดับชุมชน การประชุมร่วมกับหน่วยงาน กิจกรรมการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน กิจกรรมการจัดการร่วมในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน กิจกรรมการวางแผนการตรวจการณ์ทะเล เป็นต้น

3.2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มต่างๆ จำนวน 25 คน ซึ่งได้ระบุไว้ในหัวข้อผู้ให้ข้อมูลข้างต้น

3.2.3 การสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 8 ครั้ง เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดทำฐานข้อมูล การทบทวนกฎ กติกา ข้อตกลง และการถอดบทเรียนการทำงานในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งในระดับชุมชนและระดับเขตเล-เสบ้าน

3.2.4 การจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการระดับเขตเล-เสบ้าน จำนวน 1 ครั้ง เพื่อพัฒนาโครงการจัดการร่วมในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร บันทึกการสัมภาษณ์ บันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม บันทึกการสนทนากลุ่มย่อย และรายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทำไปพร้อมกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีการตรวจทานข้อมูลที่ได้เพื่อให้ข้อมูลเป็นไปตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากแต่ละช่วงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ง่ายสำหรับการนำข้อมูลมาวิเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน และก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็น จะทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือจากแหล่งที่ต่างกันในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล โดยการกำหนดจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึกที่สามารถตรวจสอบกันและกันได้ และการตรวจสอบซ้ำในการจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยระดับชุมชน

ผลการวิจัย

1. สถานภาพทรัพยากรและการจัดการของชุมชน

เขตเลเสบ้าน มีทรัพยากรที่สำคัญประกอบด้วย ป่าชายเลน ปะการัง หล้าทะเล สัตว์ทะเลหายาก และทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยทรัพยากรป่าชายเลนกระจายตัวอยู่ในทุกหมู่บ้านซึ่งมีพื้นที่ไม่เท่ากัน กล่าวคือ บ้านน้ำราบ มีพื้นที่ป่าชายเลนจำนวน 2,800 ไร่ บ้านเกาะมุกด์ มีพื้นที่ป่าชายเลนจำนวน 115 ไร่ บ้านควนตุงกู มีพื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 700 ไร่ ปัจจุบันอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และได้รับการจัดการจากชุมชนในรูปแบบของป่าชายเลนชุมชน ภายใต้การกำกับดูแลโดยสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 40 ทรัพยากรปะการังซึ่งมีจำนวนไม่มากนักอยู่บริเวณเกาะมุกด์ได้รับการดูแลโดยกลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านเกาะมุกด์ ทรัพยากรหญ้าทะเลอ่าวเกาะมุกด์มีเนื้อที่ 6,724 ไร่ ครอบคลุมชนิดหญ้าทะเล จำนวน 9 ชนิด จาก 11 ชนิดที่พบในจังหวัดตรังและจาก 12 ชนิดที่พบในประเทศไทย จัดเป็นแหล่งหญ้าทะเลที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ (อรพรรณ ณ บางช้าง-ศรีเสาวลักษณ์, 2555) และถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์มากด้วย ในด้านสัตว์ทะเลหายากที่พบในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน ประกอบด้วย พะยูน เต่าทะเล และโลมา สัตว์ทะเลชนิดเด่นในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน คือ พะยูน ซึ่งการสำรวจและประเมินสถานภาพของพะยูนที่จังหวัดตรังในปี พ.ศ. 2544 โดย กาญจนา อุดุลยานุโกศล และ สุพจน์ จึงแย้มปิ่น พบว่ามีพะยูนจำนวน 123 ตัว และข้อมูลของสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งและป่าชายเลน ในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งทำการสำรวจและติดตามประชากรพะยูนบริเวณเกาะลิบงและเกาะมุกด์ จังหวัดตรัง โดยพบจำนวนพะยูนสูงสุด 150 ตัว และจากรายงานสถานการณ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2550-2554 ได้สรุปจำนวนพะยูนบริเวณอ่าวเจ้าไหม เกาะมุกด์ เกาะลิบง และเกาะสุกร พบว่ามี จำนวน 135-150 ตัว ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างปี พ.ศ. 2544 2553 และ 2554 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจำนวนของพะยูนไม่มากนัก ทั้งนี้หลังจากมีความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ร่วมกันทำให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบการเสียชีวิตของพะยูนอย่างต่อเนื่องโดยชุมชนจะทำหน้าที่ในการแจ้งเหตุเกี่ยวกับการเสียชีวิตของพะยูน นอกจากนั้นเมื่อมีพะยูนหรือเต่าทะเลติดเครื่องมือประมงชาวบ้านจะช่วยกันแจ้งให้หน่วยงานรัฐเข้ามาตรวจสอบหรือช่วยกันปล่อยสัตว์น้ำออกจากเครื่องมือประมงเหล่านั้น สำหรับสถานภาพของทรัพยากรสัตว์น้ำโดยมีรายงานเกี่ยวกับการศึกษารายได้ที่ได้จากการจับปูม้าซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจหลักของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่จำนวน 20 คนในพื้นที่บ้านน้ำราบ พบว่า ชาวประมงมีแนวโน้มจับปูม้าได้มากขึ้น กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2549 จับปูม้าได้ทั้งสิ้น 47,340 กิโลกรัม มูลค่ารวม 3,116,160 บาทต่อปี และในปี พ.ศ. 2550 เพิ่มขึ้นเป็น 52,956 กิโลกรัม มูลค่ารวม 4,233,600 บาทต่อปี นอกจากนี้การทำธนาคารปูม้าไขนอกกระดองทำให้มีปริมาณลูกปูม้ามากขึ้น (มูลนิธิซิเมนต์ไทยและวีรศักดิ์ จันทร์ส่องแสง, 2553)

2. พัฒนาการชุมชนและบทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน

2.1 พัฒนาการการจัดการทรัพยากรในเขตเล-เสบ้าน

การศึกษาพัฒนาการของชุมชนในการจัดการทรัพยากร พบว่า แต่ละชุมชนมีการจัดการทรัพยากรในลักษณะของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน (community-based management) มาก่อนการเข้าสู่การจัดการทรัพยากรร่วมกัน (ตารางที่ 1-3) โดยมีพัฒนาการของการเข้าสู่การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเรียงตามลำดับตั้งแต่ บ้านน้ำราบ บ้านควนตุงกู และบ้านเกาะมุกด์ โดยเริ่มต้นมีแรงกระตุ้นจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เกิดจากการทำประมงอวนรุน อวนลากและการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนเป็นหลัก สำหรับบ้านฉางกลาง เป็นพื้นที่ซึ่งเกิดจากการรณรงค์ในการจัดทำเขตเล-เสบ้าน เนื่องจากอยู่ในระบบนิเวศเดียวกัน กระบวนการเข้าสู่การสร้างความร่วมมือในการจัดการแบบเขตเล-เสบ้าน เริ่มต้นจากกลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านน้ำราบเห็นว่าในการจัดการของชุมชนยังมีพื้นที่บางส่วนเป็นช่องว่างให้ผู้กระทำผิดได้ลักลอบทำการประมงอยู่เสมอ โดยเครื่องมือประมงบางส่วนเป็นเครื่องมือประมงที่ไม่ผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติการประมง 2490 แต่เป็นเครื่องมือประมงที่ส่งผลกระทบต่อสัตว์ทะเลหายาก เช่น พะยูน เต่าทะเล กระทั่งต่อสัตว์น้ำวัยอ่อนและหญ้าทะเล เป็นต้น จึงมีการกำหนดพื้นที่จัดการร่วมกับบ้านควนตุงกู บ้านเกาะมุกด์ และบ้านฉางกลางในชื่อ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้าน มีชื่ออย่างย่อว่า เขตเล-เสบ้าน มีการตั้งกฎ กติกา ข้อตกลงร่วม และคณะกรรมการบริหารจัดการร่วม (ตารางที่ 4) โดยกระบวนการในการจัดการภายใต้ความร่วมมือ 4 หมู่บ้าน เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2548 จนได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2550 โดยผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง เป็นประธานในพิธีการรับรองดังกล่าว

ตารางที่ 1 การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนบ้านน้ำราบ

ประเด็น	การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งโดยชุมชนบ้านน้ำราบ
พัฒนาการ	ปี พ.ศ. 2540 ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบ้านน้ำราบได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการทำประมงโดยใช้เครื่องมือประมงอวนรุน ซึ่งมีการทำกันอย่างแพร่หลายทั้งจากคนภายในชุมชนและจนจากภายนอกชุมชน โดยในช่วงแรกได้แจ้งให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาแก้ปัญหา แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับจากหน่วยงานรัฐ แกนนำจำนวนหนึ่งจึงรวมตัวกันแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยได้รับความร่วมมือจากชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ตำรวจ) จนกระทั่งเรืออวนรุนลดลงในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2544 ส่งผลให้ทรัพยากรได้รับการฟื้นฟูให้ดีขึ้นในระดับที่สามารถสนับสนุนวิถีการดำรงชีวิต

ประเด็น	การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งโดยชุมชนบ้านน้ำราบ
	ของชาวประมงได้ ในช่วงนี้ชุมชนจึงตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านน้ำราบขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ต่อมาเมื่อสามารถแก้ปัญหาการทำประมงอวนรุนได้ จึงได้ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาการทำประมงทำลายล้างอย่างอื่นต่อไป เช่น การวางยาเบื่อปลา การระเบิดปลา เป็นต้น โดยปัญหาเหล่านี้ได้รับการจัดการจนหมดไปใน ช่วงปี พ.ศ. 2546 ชุมชนจึงหันมาแก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน โดยหยุดการตัดไม้สำหรับการนำไปเผาถ่านและการลักลอบตัดไม้เพื่อจำหน่าย มีการตั้งกลุ่มป่าชายเลนชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ในปี พ.ศ. 2548
การจัดการทรัพยากร	ป่าชายเลนชุมชน: พื้นที่ป่าชายเลนฯ จำนวน 2,800 ไร่ แบ่งการจัดการออกเป็น 1. ป่าใช้สอย 2. ป่าอนุรักษ์ป้องกันคลื่นลม 3. ป่าศึกษาระบบนิเวศน์ 4. เขตอภัยทาน การใช้ประโยชน์ต้องเพื่อกลุ่มฯ และตัดไม้จากแปลงป่าใช้สอยเท่านั้น โดยห้ามตัดไม้ไปจำหน่ายเชิงธุรกิจ และต้องมีการปลูกทดแทนจำนวนสองเท่าของต้นไม้ที่ตัดไป คลองบ้านน้ำราบ: โดยห้ามทำการประมงปูม้าในคลองบ้านน้ำราบในช่วงเดือนตุลาคม-เดือนพฤษภาคมและสามารถทำการประมงปูม้าได้ในช่วงเดือนมิถุนายน-ต้นเดือนตุลาคม เนื่องจากเป็นช่วงที่ท้องทะเลเกิดมรสุมจึงอนุญาตให้ทำการประมงในคลองได้
องค์กรชุมชน	กลุ่มประมงพื้นบ้านบ้าน กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล กลุ่มอู่ซ่อมสร้างเรือชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มเพาะพันธุ์ปูม้าไข่นอกกระดอง ไข่มุก และหญ้าทะเล กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ตารางที่ 2 การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนบ้านควนตุงกู

ประเด็น	การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งโดยชุมชนบ้านควนตุงกู
พัฒนาการ	การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนบ้านควนตุงกู เกิดขึ้นในระยะเวลากว่าเคียงกับบ้านน้ำราบ ในช่วงปี พ.ศ.2540 กล่าวคือ มีการทำประมงอวนรุน อวนลากเล็ก และการระเบิดปลา เป็นจำนวนมากซึ่งทำลายทั้งเครื่องมือประมงและพันธุ์สัตว์น้ำ ส่งผลให้แกนนำประมงพื้นบ้านบ้านควนตุงกูร่วมมือกับแกนนำประมงพื้นบ้านบ้านน้ำราบ ออกปราบปรามโดยได้รับความร่วมมือจากชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ตำรวจ) จนมีจำนวนลดลงในปี พ.ศ. 2543 และหมดไปในปี พ.ศ. 2546 และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชนในปี พ.ศ. 2547
การจัดการทรัพยากร	ป่าชายเลนชุมชน: บ้านควนตุงกูมีเนื้อที่ประมาณ 700 ไร่ แบ่งออกเป็น 1. ป่าใช้สอย 2. ป่าอนุรักษ์ 3. ป่ากันชน 4. แปลงวิจัยป่าชายเลนชุมชน โดยการใช้ประโยชน์จะใช้จากแปลงป่าใช้สอยเท่านั้น และต้องกรรกรรมการกลุ่มฯ เพื่อพิจารณาก่อนการใช้ประโยชน์ และอนุญาตให้ใช้สำหรับการสร้างและซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเท่านั้น ในการดูแลรักษาป่าใช้สอย คณะกรรมการจะกำหนดให้มีการปลูกป่าร่วมกัน ในช่วงวันสำคัญต่างๆ คลองบ้านควนตุงกู: ห้ามทำการประมงปูม้าในคลองช่วงเดือนตุลาคม-เดือนพฤษภาคมและสามารถทำการประมงปูม้าได้ในช่วงเดือนมิถุนายน-ต้นเดือนตุลาคม เนื่องจากเป็นช่วงที่ท้องทะเลเกิดมรสุมจึงอนุญาตให้ทำการประมงในคลองได้

องค์กรชุมชน	กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล กลุ่มเพาะพันธุ์ปูม้าไขนอกระดอง
-------------	--

ตารางที่ 3 การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนบ้านเกาะมุกด์

ประเด็น	การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งโดยชุมชนบ้านเกาะมุกด์
พัฒนาการ	เรืออวนลากเป็นปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรและเครื่องมือประมงพื้นบ้านบ้านเกาะมุกด์มาอย่างยาวนานแต่ยังไม่ได้รับการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ปี พ.ศ. 2542 ชุมชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญในความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหา จึงมีการตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านเกาะมุกด์ขึ้น และร่วมหาแนวทางในการแก้ปัญหา ร่วมกับชมรมชาวประมง พื้นบ้านจังหวัดตรัง แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2543 จึงมีการรวมตัวกันกับ กลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านควนตุงกู ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปกครองอำเภอกันตัง ดำเนินการจับกุมเรืออวนลากที่เข้ามาในพื้นที่ทำการประมงของบ้านเกาะมุกด์ ส่งผลให้เรืออวนลากลดจำนวนลง และไม่เข้ามาอย่างเปิดเผยเช่นก่อนหน้า อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นก็ยังคงมีเรือประมงบางส่วนที่ลักลอบเข้ามาบ้างในบางครั้ง ซึ่งทำให้ชุมชนต้องมีการเฝ้าระวังโดยความร่วมมือกับศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 และชุดเฉพาะกิจปราบปรามการกระทำผิดทางทะเล กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดตรัง ปัจจุบันการประมงที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและอยู่ในการเฝ้าระวังของชุมชนเกาะมุกด์ คือ การลากปลิงทะเล การดำหอยชักตีน เป็นต้น
การจัดการทรัพยากร	ป่าชายเลนชุมชน: จัดตั้งบ้านเกาะมุกด์มีเนื้อที่ 115 ไร่ จัดตั้งในปี พ.ศ. 2546 แบ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากพื้นที่ป่าชายเลนของเกาะมุกด์มีจำนวนไม่มากนักจึงต้องรักษาไว้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อนและเป็นแนวป้องกันคลื่นลม การใช้ประโยชน์ไม่จากป่าชายเลนของบ้านเกาะมุกด์จะขอใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบและป่าชายเลนชุมชนบ้านควนตุงกู โดยทำตามกฎระเบียบป่าชุมชนของทั้งสองหมู่บ้านเป็นหลัก พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์หอยและพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์หอยชักตีน ประกาศในปี พ.ศ. 2557 เนื่องจากมีการเข้ามาใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนหลายพื้นที่โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพของทรัพยากรหอยและหอยชักตีน กล่าวคือ การเก็บออกไปเป็นปริมาณมาก ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทำให้กระทบถึงพันธุ์หอยของหมู่บ้าน และหากปล่อยให้มีผลการดำเนินการต่อไปโดยขาดการจัดการโดยชุมชน หอยและหอยชักตีน มีแนวโน้มที่จะสูญพันธุ์ได้ ชุมชนจึงประกาศพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์หอยและหอยชักตีนขึ้น โดยห้ามทำการประมงหรือจับหอยทุกชนิดในเขตอนุรักษ์พันธุ์หอยบ้านเกาะมุกด์ เนื้อที่ 4 ไร่ และห้ามทำการประมงหรือจับหอยชักตีนในเขตอนุรักษ์พันธุ์หอยชักตีนบ้านเกาะมุกด์ เนื้อที่ 40 ไร่
องค์กรชุมชน	ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเลและชายฝั่ง กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน กลุ่มที่ดินและโฉนดชุมชน กลุ่มสตรีแลเลบ้านเกาะมุกด์ กลุ่มอู่ซ่อม-สร้างเรือ กลุ่มป่าชายเลนชุมชน กลุ่มแพชุมชน กลุ่มเยาวชนแลเลบ้านเกาะมุกด์

ตารางที่ 4 กฎ กติกา ข้อตกลงร่วม และคณะกรรมการบริหารจัดการร่วมในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน

กติกา ข้อตกลงและการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วมในเขตเล-เสบ้าน	
กฎ กติกา และ ข้อตกลง	ห้ามใช้เครื่องมือประมง ประเภทอวนลากทุกชนิด อวนรุน อวนล้อมที่มีขนาดตาอวนต่ำกว่า 2.5 ซม. เครื่องอวนที่ใช้ประกอบเครื่องปั่นไฟ อวนจมหลังหิน (อวนญี่ปุ่น) อวนล้อมหินปะการัง อวนปูที่มีขนาดตาอวนต่ำกว่า 2.5 ซม. เครื่องมือกระทุ้งน้ำ เบ็ดราว ปลากระเบน อวนถ่วงปลากระเบน อวนซีกหรืออวนทับตลิ่ง การระเบิดปลา การวางยาเบื่อปลา ยาเบื่อ ไซปุม้าตาลี ขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว การดำหอยด้วยเครื่องลม (ยกเว้นได้รับการอนุญาตจากคณะกรรมการบริหารเขตเลเพื่อใช้ในงานทำบุญ)
บทลงโทษ	บทลงโทษมีการแบ่งออกเป็น 4 ระดับ กล่าวคือ การตักเตือน การริบเครื่องมือประมง การปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทและ การดำเนินคดีตามกฎหมาย
คณะกรรมการ	คณะกรรมการบริหารเขตเล-เสบ้าน ประกอบด้วย 1. ตัวแทนชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล หมู่บ้านละ 3 คน 2. ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยฯ หมู่บ้านละ 1 คน 3. นายกหรือผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลละ 1 คน
กติกา ข้อตกลงและการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วมในเขตเล-เสบ้าน	
	คณะที่ปรึกษา ประกอบด้วย 1. นายอำเภอกันตัง 2. เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงอำเภอ 3. หัวหน้าหน่วยเฉพาะกิจทางทะเล ตำรวจภูธรจังหวัดตรัง 4. หัวหน้าสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 40 5. ตัวแทนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง 6. หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม 7. ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย กรมประมง 8. ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 9. ตัวแทนมูลนิธิอันดามัน

2.2 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรในเขตเล-เสบ้าน

จากการศึกษาบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรในเขตเล-เสบ้านพบว่า การทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ในการสนับสนุนความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม แต่ละภาคส่วนสนับสนุนการทำงานตามความบทบาทหน้าที่ของตนเอง (ตารางที่ 5) โดยให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการวางแผนการทำงานในทุกขั้นตอน การทำกิจกรรมในพื้นที่เน้นการประชุมร่วมและมอบหมายภารกิจ แบ่งงานกันไปทำเป้าหมายการทำงานของหน่วยงานสนับสนุนอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการโดยหน่วยงานรัฐจะเข้าไปควบคุมน้อยที่สุด

ตารางที่ 5 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องข้องในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
ในเขตเล-เสบ้าน

หน่วยงาน	บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องข้องในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เขตเลเสบ้าน
องค์กรพัฒนาเอกชน	สนับสนุนกระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยองค์กรที่ให้การสนับสนุนตั้งแต่ยุคเริ่มต้น-ปัจจุบัน ประกอบด้วย โครงการการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งภาคใต้ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เครือข่ายฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน และมูลนิธิอันดามัน โดยกลุ่มคนเหล่านี้ทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ผ่านกิจกรรม เช่น การศึกษาดูงาน การประชุมชุมชน การจัดตั้งองค์กรชุมชน การสนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลน การตรวจการณ์ทางทะเลและชายฝั่ง เป็นต้น ในช่วงแรกสนับสนุนงบประมาณเกือบทั้งหมดสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชนและลดน้อยลงเรื่อยๆตามความเหมาะสมจนถึงปัจจุบันมีงบประมาณในการสนับสนุนไม่มากนัก สำหรับกิจกรรมที่มีความสำคัญและมีเป้าหมายในการยกระดับการทำงาน of ชุมชนเท่านั้น
ชุดเฉพาะกิจปราบปรามการกระทำผิดทางทะเล กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดตรัง	ทำหน้าที่ร่วมกับชุมชนในการปราบปรามการกระทำผิดทางทะเล โดยช่วงแรกจะเน้นการกระทำผิดโดย อวนลาก อวนรุนเป็นหลัก ต่อมาเพิ่มการกระทำผิดที่เกี่ยวกับเครื่องมือประมงบางชนิดซึ่งมีผลต่อสัตว์ทะเลหายาก เช่น เบ็ดราไว ยาเบื่อ ระเบิด เป็นต้น เนื่องจากชุมชนไม่มีอำนาจตามกฎหมายให้ดำเนินการในการจับกุมผู้กระทำผิด แต่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ได้ หน่วยงานนี้แม้จะไม่มี การสนับสนุนทางการเงินอย่างชัดเจน แต่จะสนับสนุนด้านกำลังพลค่าเดินทางของเจ้าหน้าที่และค่าน้ำมันในการตรวจจับในแต่ละครั้ง
ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง	กลุ่มประมงพื้นบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน เป็นสมาชิกของชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ในช่วงแรกได้รับการสนับสนุนด้านปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาอวนรุน รวมทั้งการถ่ายทอดบทเรียนในการจัดการปัญหาจากพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัด และทำหน้าที่ในด้านการผลักดันในระดับนโยบายของจังหวัดที่จะเข้าไปหนุนเสริมการจัดการของระดับชุมชนด้วย เช่น การผลักดันประกาศจังหวัดตรัง เรื่อง กำหนดห้ามใช้เครื่องมือประมงบางชนิดทำการประมงในแหล่งหญ้าทะเลภายในพื้นที่กำหนด ซึ่งครอบคลุมเครื่องมือและวิธีการทำการประมงหลายชนิดที่ทำลายทรัพยากร รวมทั้งเครื่องมืออวนรุน ซึ่งเป็นต้นเหตุที่สำคัญที่สุด นอกจากนี้ชมรมฯยังเป็นส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชุด ฉก.ตำรวจเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ฉก.ตำรวจจะมีการเปลี่ยนแปลงทุกครั้งทีเปลี่ยนผู้บังคับการ ซึ่งหากไม่มีการแต่งตั้งถือเป็นการยกเลิกภารกิจ ดังนั้น ชมรมฯจึงต้องมีการเจรจากับผู้บังคับการตำรวจทุกครั้งให้มีการแต่งตั้งชุดฉก.ให้ทำงานในการรักษาทะเลร่วมกับชุมชนต่อไป ซึ่งที่ผ่านมาได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี
สถานีพัฒนา	สนับสนุนการจัดการป่าชายเลนโดยชุมชนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญในการพัฒนาการจัดการของชุมชน โดยให้การยอมรับในสิทธิการจัดการป่าชาย

หน่วยงาน	บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เขตเลเสบ้าน
ทรัพยากรป่าชายเลนที่ 40	เลนของชุมชนซึ่งมีการแบ่งประเภทป่าออกเป็นสัดส่วน กำหนดและรักษากฎระเบียบโดยชุมชนเอง โดยเจ้าหน้าที่หน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายตรวจสอบ นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณและวิชาการอย่างต่อเนื่องตามแนวทางที่ปรึกษาหารือร่วมกันว่ามีความสอดคล้องกับแนวทางการทำงานของชุมชน ไม่ส่งผลในการกระตุ้นความขัดแย้งกันของคนในชุมชน
ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6	เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่เข้ามาทำงานในช่วงปี 2548 โดยมีบทบาทควบคู่กับชุด ฉก. ตำรวจ ในการลาดตระเวนปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายและการประชาสัมพันธ์เครื่องมือประมงที่ไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งชุมชนกำหนดร่วมกันว่า เป็นเครื่องมือที่ทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน กระทบต่อพะยูนและเต่าทะเล หรือ กระทบต่อแนวหญ้าทะเล โดยหน่วยงานนี้ให้การสนับสนุนทั้งในด้านกำลังพลและงบประมาณในการทำกิจกรรมของชุมชนด้วย
ประมงอำเภอ	สนับสนุนด้านการจัดสรรงบประมาณสำหรับกิจกรรมในการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ สนับสนุนพันธุ์สัตว์น้ำ และป้ายรณรงค์ในชุมชน
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยวิทยาเขตรัง	สนับสนุนทางด้านวิชาการและพัฒนาระบบการเรียนรู้ในการจัดการและฟื้นฟูแก่ชุมชน รวมทั้งยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหลักให้แก่ชุมชนด้วย โดยมีตัวอย่างกิจกรรมที่ดำเนินการแล้วอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดคุณูปการมาก คือ การส่งเสริมการเพาะฟักปูไข่นอกกระดองให้แก่ชุมชน การสร้างการเรียนรู้เรื่องการเพาะหญ้าทะเล การสร้างการเรียนรู้เรื่องการเพาะฟักไข่มุกหอม เป็นต้น โดยเฉพาะการส่งเสริมการเพาะฟักปูไข่นอกกระดองซึ่งมีการทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน และผลการศึกษายช่วยในการเสริมสร้างความมั่นใจแก่ชุมชนในการทำกิจกรรมรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ จำนวนลูกปูม้าขนาดเล็กพบเห็นได้ทั่วไปมากขึ้น และชุมชนก็สามารถจับปูได้มากขึ้นด้วย
องค์การบริหารส่วนตำบล	เป็นภาคส่วนที่เข้าร่วมในการสนับสนุนชุมชนไม่ต่อเนื่องมากนัก ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหาร สำหรับปัจจุบันมีแนวโน้มในการสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น และได้ออกข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วย การอนุรักษ์พะยูนและหญ้าทะเล พ.ศ. 2554 ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เขตเล-เสบ้านด้วย ถือเป็นการรับรองกระบวนการทำงานชุมชนให้เป็นทางการขึ้น
การสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชน	ประกอบด้วย มูลนิธิซีเมนต์ไทย สนับสนุนชุมชนตั้งแต่ช่วงหลังเหตุการณ์สึนามิ เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม การซ่อมสร้างเรือ เป็นต้น ปัจจุบันให้การสนับสนุนด้านการปรับปรุงศูนย์เรียนรู้ชุมชนในรูปของวัสดุก่อสร้าง มูลนิธิออมสิน สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างศูนย์เรียนรู้และการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน และสนับสนุนงบประมาณสำหรับการฟื้นฟูทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สนับสนุนงบประมาณในการสร้างศูนย์การเรียนรู้และสนับสนุนกิจกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรควบคู่กับมูลนิธิออมสิน แต่มีแนวโน้มลดลงในปัจจุบัน

3. รูปแบบความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากร

การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน ร่วมกับแนวทางการศึกษาของ McConney et al. (2003) ซึ่งแบ่งออกเป็นสามระดับ ประกอบด้วยการจัดการร่วมแบบปรึกษาหารือ การจัดการร่วมแบบร่วมมือกัน และการจัดการร่วมแบบมอบอำนาจ พบว่า ความร่วมมือในการจัดการร่วมในพื้นที่เขตเล-เสบ้านเป็นความร่วมมือในรูปแบบของการจัดการแบบร่วมมือกัน ซึ่งรัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดและมีการตัดสินใจร่วมกัน เช่น ในการรณรงค์ จะมีการดำเนินการร่วมกันระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย การจัดทำป้ายแสดงแนวเขตการจัดการป่าชายเลนชุมชนร่วมกับสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 40 การทำป้ายเขตเล-เสบ้านและกฎ กติกา และข้อตกลงร่วมของชุมชน การทำป้ายเขตอนุรักษ์หอยชักตีนบ้านเกาะมุกด์ร่วมกับศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 ประมงอำเภอกันตัง มูลนิธิอันดามัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง เป็นต้น การเฝ้าระวังมีการดำเนินการร่วมกับศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 และการดำเนินการจับกุมมีการดำเนินการร่วมกับชุดเฉพาะกิจปราบปรามการกระทำผิดทางทะเล กองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดตรัง และศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 โดยขึ้นอยู่กับความพร้อมของหน่วยงานในขณะนั้น ทั้งนี้ในการเข้าจับกุมโดยส่วนใหญ่ชุมชนจะทำหน้าที่ในการแจ้งเหตุ เนื่องจากชุมชนมีกลไกในการเฝ้าระวังที่มีความพร้อมมากกว่าหน่วยงานรัฐ และเป็นผู้กำหนดบทลงโทษ เนื่องจากชุมชนเลือกใช้แนวทางการลงโทษแบบค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้คนในชุมชนหรือนอกชุมชนได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการการประมงและเน้นการใช้บทลงโทษทางสังคมมากกว่าการใช้บทลงโทษทางกฎหมาย เช่น กรณีของการละเมิดกติกาชุมชนในเรื่องการวางลอบปูม้าตาถี่ในเขตหญ้าทะเล ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเลจะเก็บเครื่องมือประมงนั้นและแจ้งให้เจ้าของมารับคืน หรือกรณีการใช้ฉนวนชักทับตลิ่ง ชุมชนจะตักเตือนผู้กระทำผิดโดยแจ้งให้ทราบถึงกติกาและเหตุผลในการห้ามใช้เครื่องมือชนิดนั้นเป็นต้น นอกจากนี้ในกลไกการปรึกษาหารือทั้งด้านกิจกรรมการฟื้นฟู การอนุรักษ์และการแก้ไขกติกา ข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในเขตเล-เสบ้านต้องผ่านการปรึกษาในระดับหมู่บ้านและการปรึกษากับคณะกรรมการและที่ปรึกษาของเขตเล-เสบ้านด้วย

4. การเสริมสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่เขตเล-เสบ้าน

การเสริมสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่เขตเล-เสบ้านเพื่อพัฒนาความร่วมมือและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชนและระดับความร่วมมือหมู่บ้านกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนเห็นว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2556 พบการกระทำผิดทั้งจากเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายและเครื่องมือที่ทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อนเพิ่มมากขึ้น หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย การแก้ปัญหาดำเนินการโดยใช้การสนทนากลุ่มย่อยกับหมู่บ้านเพื่อระดมปัญหาเกี่ยวกับการทำการประมงที่เพิ่มขึ้นและการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ที่มาปัญหาที่เกิดขึ้นและหาแนวทางการการแก้ปัญหาาร่วมกัน ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการชุมชนร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ณ บ้านน้ำราบ พบว่า สาเหตุของปัญหาการบริหารจัดการในเขตเล-เสบ้าน เกิดจากการแบ่งเป็นแนวเขตย่อยเพื่อร่วมกับชุมชนของหน่วยงานรัฐทำให้เกิดความคลุมเครือ บางหน่วยงานไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองส่งผลให้ผู้กระทำผิดเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อบทลงโทษทางสังคมที่เคยมีขาดความสำคัญลง การบังคับใช้ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีผลในทางในบางพื้นที่ เนื่องจากขาดการรับทราบ

ถึงข้อบัญญัติดังกล่าวและประชาชนขาดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบเมื่อมีการบังคับจากภาครัฐ และโครงสร้างการบริหารจัดการและแผนการจัดการในเขตเล-เสบ้านยังไม่มีชัดเจน แนวทางแก้ไขจึงควรมีการทำแผนการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเขตเล-เสบ้านที่มีตัวชี้วัดโดยชุมชนเป็นแกนหลักในการวางแผน และภาคส่วนอื่นๆ เป็นฝ่ายสนับสนุน ขณะที่โครงสร้างการบริหารจัดการต้องให้ชุมชนเป็นแกนหลักในด้านที่มีความพร้อม เช่น การประมง ป่าชายเลน และเสริมสร้างในด้านอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรทางทะเล เพื่อนำรายได้ดังกล่าวและงบประมาณจากภาครัฐมาใช้ในการจัดการพื้นที่ ทั้งยังต้องมีการทำเขตการรับผิดชอบของแต่ละหมู่บ้านอย่างชัดเจน โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ในขั้นตอนการวางแผนการจัดการทรัพยากรและให้ความสำคัญต่อบทลงโทษทางสังคมเป็นส่วนเสริมกับการบังคับใช้กฎหมายจากภาครัฐเพื่อให้การจัดการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชนประสบความสำเร็จ สำหรับในด้านการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกาศใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น มีแนวทางในการแก้ปัญหาโดยเสนอให้มีการจัดทำความเข้าใจองค์การบริหารส่วนตำบลชุดใหม่ และวางแผนในการจัดเวทีเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการประกาศใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นแก่ประชาชนในพื้นที่ต่อไป

การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน ณ บ้านเกาะมุกด์ จากมติจากที่ประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งแรก ซึ่งเสนอให้มีการหมุนเวียนจัดการประชุมเขตเล-เสบ้าน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของเขตเล-เสบ้านร่วมกันและเปิดโอกาสให้ตัวแทนของหมู่บ้านที่เป็นเจ้าภาพได้เข้าร่วมมากขึ้น ผลการประชุมพบว่ามีความสับสนเนื่องจากการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งแรกเป็นอย่างดี กล่าวคือ ชุมชนหยิบยกปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้านมาแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เครือข่ายได้รับทราบปัญหาและความเคลื่อนไหวของแต่ละพื้นที่ได้ และนำไปสู่การร่วมกันวิเคราะห์และร่วมกันแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการเลือกตั้งตัวแทนชุมชนจากทั้งสี่หมู่บ้านเพื่อเป็นกรรมการเขตเล-เสบ้านชุดใหม่ มีการวางแผนการทำงานในการลาดตระเวนร่วมกันของชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล(ชาวบ้าน) มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์เข้ามาใช้ในการจัดทำเขตอนุรักษ์หอยและหอยชักตีนบ้านเกาะมุกด์ มีการแบ่งภาระหน้าที่ในการประสานงานหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อกระตุ้นการทำงานแทนการรอคอยจนกลายเป็นปัญหาเช่นเดียวกับในช่วงที่ผ่านมา จนส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอย่างมาก สำหรับในด้านการทำความเข้าใจเรื่องข้อบัญญัติท้องถิ่น ที่ประชุมเสนอให้มีการดำเนินการหลังจากแก้ปัญหาเบื้องต้นแล้วเสร็จ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่าง ๆ จำนวนมาก

สรุปผลการวิจัย

เขตเล-เสบ้าน เป็นตัวอย่างการจัดการร่วมที่พัฒนาการมาจากการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนที่ได้รับการพัฒนามาเป็นอย่างดี โดยยึดแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรเชิงนิเวศเป็นหลักและอยู่ในรูปแบบการจัดการร่วมแบบร่วมมือกัน โดยหน่วยงานที่มีบทบาทในการทำงานร่วมกัน ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะเป็นศูนย์กลางการทำงาน ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานประกอบด้วย

1. ทรัพยากรได้รับการฟื้นฟูให้ดีขึ้นจนอยู่ในระดับที่สามารถสนับสนุนวิถีการดำรงชีพของชุมชนได้และมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรได้

2. มีการยกระดับการจัดการไปสู่การรับรองอย่างเป็นทางการโดยมีการออกข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง เรื่อง การอนุรักษ์พะยูน พ.ศ. 2554 ซึ่งครอบคลุมระบบนิเวศที่กว้างขึ้นและสามารถแก้ปัญหาความล่าช้าของกฎหมายประมง ปี พ.ศ. 2490 ได้เป็นอย่างดี

3. สามารถประสานความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนให้เข้ามาทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถแก้จุดอ่อนในด้านการทำงานที่ขาดเอกภาพของหน่วยงานรัฐที่แตกต่างกันได้

อย่างไรก็ตามสำหรับปัญหาการทำการประมงที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอยู่ จากงานศึกษาใน ส่วนของการเสริมสร้างความร่วมมือในการจัดการร่วม พบว่า สามารถแก้ไขได้โดยการสนับสนุนกลไกการปรึกษาหารือที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและต้องมีการสื่อสารอย่างชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาจะเห็นว่า ทรัพยากรโดยภาพรวมมีแนวโน้มที่ดีขึ้น มาตั้งแต่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรใน ปี พ.ศ. 2543 ทั้งในด้านทรัพยากรป่าชายเลนที่อยู่ระดับที่สมบูรณ์ ทรัพยากรหญ้าทะเลซึ่งมีรายงานว่าหญ้าทะเลมีเนื้อที่เพิ่มขึ้น ทรัพยากรสัตว์น้ำมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสัตว์ทะเลหายาก เช่น พะยูน ซึ่งพบว่า มีแนวโน้มอยู่เพิ่มขึ้นจากการสำรวจปี พ.ศ. 2544 แม้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการตายของพะยูนอาจเกิดได้จากหลายสาเหตุ แต่การดำเนินการของชุมชนถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการป้องกันการสูญพันธุ์ของพะยูนได้ โดยเฉพาะการหมดไปของเรืออวนรุนอวนลาก ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการสูญเสียน้ำตื้นที่หญ้าทะเลและการตายของพะยูน นอกจากนี้ในปัจจุบันชุมชนในเขตเส-เสบ้านก็มีการรณรงค์ให้ยกเลิกการทำประมงโดยเครื่องมือประมงที่ส่งผลกระทบต่อพะยูนและหญ้าทะเล เช่น การใช้เบ็ดราว เครื่องมือประมงประเภทอวนปลากระเบน อวนทับตลิ่ง เป็นต้น นอกจากนี้การออกข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง ว่าด้วย การอนุรักษ์พะยูน พ.ศ. 2554 ก็เป็นผลสืบเนื่องจากการจัดทำเขตเส-เสบ้าน เนื่องจากคณะกรรมการและที่ปรึกษาเขตเส-เสบ้าน เห็นว่ามีความสำคัญที่จะต้องให้การรับรองการทำงานของชุมชนที่เป็นทางการมากขึ้น

รูปแบบการจัดการร่วมที่เกิดขึ้นในเขตเส-เสบ้าน จากมติที่ประชุมเชิงปฏิบัติการซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกันที่เสนอให้ การจัดการเขตเส-เสบ้านต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงานร่วม ซึ่งมีความสอดคล้องกับที่ Pomeroy (2001) ได้เสนอไว้ว่าอยู่ในลักษณะที่เป็นการจัดการทรัพยากรร่วมโดยมีศูนย์กลางที่ชุมชน ซึ่งมีทั้งการจัดการโดยชุมชนและการจัดการร่วมอยู่ด้วยกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ในอีกลักษณะหนึ่งว่า แม้ชุมชนจะก้าวสู่การจัดการที่สามารถสร้างความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แต่ชุมชนก็ไม่ได้ละทิ้งการจัดการโดยชุมชนซึ่งช่วยพลิกฟื้นสถานการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชุมชนในช่วงที่ผ่านมา และความสำคัญอีกประการหนึ่งของแนวทางการจัดการนี้ คือ สามารถป้องกันปัญหาอันเกิดจากบทเรียนในการจัดการส่วนใหญ่ กล่าวคือเมื่อรัฐเข้ามารับช่วงในการจัดการทรัพยากร ชุมชนจะลดบทบาทของตนเองลง โดยหลงลืมบทเรียนความล้มเหลวของการจัดการโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียวว่าไม่สามารถนำไปสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนได้ โดยมีสาเหตุจากข้อจำกัดโดยทั่วไป ซึ่ง กังวาลย์ จันทโรชิต (2541) ได้ระบุไว้ว่า ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลเกิดจากการบริหารและจัดการของหน่วยงานรัฐเป็นไปโดยขาดเอกภาพ หลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการตามข้อบัญญัติกฎหมายของหน่วยงานตนเอง โดยการประสานงานระหว่างหน่วยงานมีน้อยและแต่ละฝ่ายก็พยายามรักษาอำนาจของตนเองไว้ให้มากที่สุด

ส่งผลให้การจัดการไม่มีประสิทธิภาพและต้นทุนสูง รวมทั้งข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งจากการที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐทำงานภายใต้ภาระหน้าที่ไม่ได้เป็นผู้รับผลประโยชน์โดยตรงจากผลลัพธ์ของการจัดการที่เกิดขึ้น ความทุ่มเทในการทำงานจึงไม่สามารถเทียบเท่ากับชาวประมงซึ่งเป็นผู้รับผลโดยตรงได้ และการจัดการร่วมไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดการจัดการโดยชุมชนที่ได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดการในแนวทางที่ให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักจึงเป็นทางออกในการแก้ปัญหาซึ่งเป็นจุดอ่อนของหน่วยงานรัฐได้

แนวทางการจัดการนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอจากที่ ชล บุนนาค (2554) ได้สรุปจากการศึกษาของ Ostrom ว่า “ การฝากความหวังไว้กับชุมชนเพียงสถาบันเดียวค่อนข้างมีความเสี่ยงต่อการที่ชุมชนอาจจะไม่สามารถปรับตัวได้ดีพอในโลกที่สภาพสิ่งแวดล้อมและบริบทเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างต่อเนื่อง ควรพิจารณาถึงลักษณะของโครงสร้างสถาบันการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความเชื่อมโยงกันทั้งในระดับเดียวกันและต่างระดับกันมากขึ้น เพื่อให้ทราบถึงลักษณะที่ควรจะเป็นและแนวปฏิบัติที่ควรจะทำ เพื่อให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นให้สามารถปรับตัวทันกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้” จากข้อมูลที่พบในการวิจัยแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การบริหารจัดการสามารถทำให้มีประสิทธิภาพได้มากขึ้นเมื่อหลายฝ่ายมารวมมือกันและมีการจัดสรรบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้แนวทางการจัดการทรัพยากร เขตเล-เสบ้านยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ นฤตม ทิมประเสริฐ (2554) ซึ่งทำการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล ซึ่งพบว่า ความสำเร็จในการจัดทำมีความเกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่าง ๆ มากมาย ประกอบด้วย องค์กรชุมชน หน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันทางวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยการจัดทำส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีประสิทธิภาพ สิทธิของชุมชนได้รับการพัฒนามากขึ้น และจากงานศึกษาได้เสนอแนะว่า รัฐควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในลักษณะการจัดการร่วม โดยให้ประชาชนเป็นผู้มีบทบาทนำ ซึ่งจะช่วยให้การบังคับใช้มาตรการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรมีประสิทธิภาพมากขึ้นรวมทั้งการให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรทำให้ได้อาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นซึ่งมีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับดำเนินการต่อไปในพื้นที่ คือ การสนับสนุนงานวิชาการที่เกี่ยวกับการประเมินสถานภาพของทรัพยากรเนื่องจากยังมีการศึกษาไว้น้อยมาก เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลที่เป็นวิชาการมากขึ้นสำหรับใช้ประกอบการวางแผนจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กั้ววาลย์ จันทรโชติ. (2541). *การจัดการประมงโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กายัญญา อุดลยานุโกศล และ สุพจน์ จึงแยมปิ่น. (2544). *สร้าง: สถานภาพพะยูนในปี 2544*. ภูเก็ต: สถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเล.

- กาญจนา อุดยานุโกศล และ สุรศักดิ์ ทองสุกดี. (2549). *การสำรวจพะยูนบริเวณเกาะมุกด์และเกาะตะลิบง จังหวัดตรัง*. สืบค้น 23 พฤษภาคม 2559, จาก <http://www.dmcr.go.th/detailLibrary.php>
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2554). *สถานภาพทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2550-2554*, สืบค้น 23 พฤษภาคม 2559, จาก <http://dmcr2014.dmcr.go.th/library.php>
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2556). *สถานภาพของพะยูนในประเทศไทย*. สืบค้น 10 พฤษภาคม 2556, จาก <http://marinegiscenter.dmcr.go.th>
- ดาวรรณ สันหลี่. (2555). *ความหนาแน่นและการแพร่กระจายของปูม้า Portunuspelagicus (Linnaeus, 1758) ในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนลี้หุ่มบ้านจังหวัดตรัง* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชล บุนนาค. (2554). *แนวความคิดว่าด้วยการจัดการทรัพยากรร่วม: ประสบการณ์จากต่างประเทศและแนวคิดในประเทศไทย: ชุดหนังสือ การสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย*. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.).
- นฤตม ทิมประเสริฐ. (2554). *กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช*. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 4(2): 62-75.
- มูลนิธิซิเมนต์ไทย และวีรศักดิ์ จันทรสงแสง. (2553). *อันดามัน วันฟ้าใหม่*. มูลนิธิซิเมนต์ไทย. กรุงเทพมหานคร.
- อรพรรณ ณ บางช้าง-ศรีเสาวลักษณ์. (2555). *การศึกษาและวิเคราะห์ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของระบบนิเวศหญ้าทะเลเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างกลไกทางการเงินเพื่อการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน*.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). *สถานภาพการวิจัย ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร: บทสังเคราะห์ผลการศึกษา*. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ) *พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: กระบวนทัศน์และนโยบาย*. (หน้า 50-100) กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Carlsson, L. & Berks, F. (2004). *Co-management: concept and methodology implications*. *Journal of Environmental Management*, 75(1), 65-76.
- Dolšak, N., & E. Ostrom. (2003). *The challenge of the commons*. In N. Dolšak and E.Ostrom (Eds), *The Commons in the New Millennium* (pp. 3-34). UK, Cambridge: Cambridge University.
- McConney, P., P. Pomeroy and P. Mahon. (2003). *Guidelines for coastal resource co-management in the Caribbean: communicating the concepts and conditions that favour success*. Barbados: Caribbean Conservation Association.
- Pomeroy, R.S. (1995). *Community-based and co-management institutions for sustainable coastal fisheries management in Southeast Asia*. *Ocean & Coastal Management*, 27(3), 143-162.
- Pomeroy, R.S. (2001). *Devolution and fishery co-management*. in Ruth S.Meinzen-Dick, Anna Knox, and Monica Di Gregorio (Eds), *Collective Action, Property Rights and*

Devolution of Natural Resource Management: Exchange of Knowledge and Implications for Policy (pp. 108-145). Feldafing: Zentralstelle für Ernährung und Landwirtschaft.

Tandavanitj S., Henocque Y., Silpachai D., Pimoljinda J., & Nabhitabhata J. (2006) Fisheries co-management: An experiential account from Phang Nga Bay, Thailand. *วารสารการประมง*, 59(6), 498-504.